

ಪಖಾವಾಜ್‌ನ ದೈತ್ಯಪ್ರತಿಭೆ ಭವಾನಿಶಂಕರ್

ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಸಂಗೀತದ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಧಿವಾದ್ಯ 'ಪಖಾವಾಜ್'ನ ಮೇರು ಪ್ರತಿಭೆ ಪಂ. ಭವಾನಿ ಶಂಕರ್ ಇನ್ನು ನೆನಪು ಮಾತ್ರ.

■ ಉಮಾ ಅನಂತ್

‘ಪಖಾವಾಜ್ ನಾದಬ್ರಹ್ಮ ಹೈ, ವೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ್ ಮೆ ಗರ್ಜನಾ ಹೋತಾ ಹೈ, ಭಗವಾನ್ ಶಿವ್ ಕೊ ನಮನ್ ಕಿಯಾ ಜಾತಾ ಹೈ... ಶಿವನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ವಾದ್ಯ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವ ಪಖಾವಾಜ್ ಬಗ್ಗೆ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಅಪರೂಪದ ಸಾಧಕ ಪಂ. ಭವಾನಿಶಂಕರ್ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಹೀಗೆ.

ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಸಂಗೀತದ ದ್ರುಪದ ಶೈಲಿ ಗಾಯನಕ್ಕೆ, ರುದ್ರವೀಣೆ ವಾದನಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಸಾಧಿವಾದ್ಯ ಪಖಾವಾಜ್. ಇದರಲ್ಲಿ ಸೋಲೊ ವಾದನವನ್ನು ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿಕೊಟ್ಟು ಈ ಅವನದ್ದ ವಾದ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಗರ್ಜನೆ' ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ವಿರಳಾತಿವಿರಳ ಕಲಾವಿದ ಪಂ. ಭವಾನಿ ಶಂಕರ್.

ಭಾರತೀಯ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಪಖಾವಾಜ್ ವಾದನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸ್ವಷ್ಟರೂಪ ತಂದುಕೊಟ್ಟವರು ಇವರೇ ಎಂದು ನಿಸ್ಸಂಶಯವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ದೇಹ ಸ್ವಲ್ಪ ದೈತ್ಯವೇ. ಪಖಾವಾಜ್ ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡರೆ ವಾದನದಲ್ಲಿ ಇವರು ದೈತ್ಯಪ್ರತಿಭೆಯೇ. ಸೋಲೊ ನುಡಿಸಾಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಬದ್ಧತೆ, ಲಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಷ್ಟತೆ ಇವರಿಗೆ ಪಖಾವಾಜ್‌ನಲ್ಲಿ ಮೇರು ವಿಧ್ವಾಂಸ ಎಂಬ ಹೆಸರು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿತು.

ಉಸ್ತಾದ್ ಬಿಸ್ಮಿಲ್ಲಾಖಾನ್ ಎಂದರೆ ನಮಗೆ ಥಟ್ಟನೆ ನೆನಪಾಗುವುದು ಶೆಹನಾಯಿ ವಾದನ, ಹಾಗೆಯೇ ಭವಾನಿಶಂಕರ್ ಎಂದರೆ ಪಖಾವಾಜ್ ಎನ್ನುವಷ್ಟು ಅನ್ವರ್ಥನಾಮವಾಗಿ ಬೆಳೆದವರು. ಈ ಮಾತನ್ನು ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಸಂಗೀತದ ಘಟಾನುಘಟಿ ಕಲಾವಿದರಾದ ಪಂ. ಹರಿಪ್ರಸಾದ್ ಚೌರಾಸಿಯ, ಸಂತೂರು ಮಾಂತ್ರಿಕ ಪಂ. ಶಿವಕುಮಾರ್

ಶರ್ಮಾ ಅವರೇ ಅನೇಕ ಸಲ ಹೇಳಿದ್ದಿದೆ. ಹುಟ್ಟಿದ್ದು 1956ರಲ್ಲಿ, ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ. ಸಂಗೀತದ್ದೇ ಕುಟುಂಬ. ಎಂಟನೇ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಪಖಾವಾಜ್ ಮತ್ತು ತಬಲಾ ನುಡಿಸಲು ಕಲಿಯಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ತಂದೆ ಬಾಬುಲಾಲ್‌ಜಿ ಅವರು ಭಾರತೀಯ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನೃತ್ಯದ ಒಂದು ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಥಕ್ ಕಲಾವಿದರಾಗಿದ್ದರು.

ಬಾನ್ಸುರಿ ವಾದಕ ಹರಿಪ್ರಸಾದ್ ಚೌರಾಸಿಯಾ, ಸಂತೂರ್ ವಾದಕ ಶಿವಕುಮಾರ್ ಶರ್ಮಾ ಮತ್ತು ತಬಲಾ ವಾದಕರಾದ ಜಾಕಿರ್ ಹುಸೇನ್, ಅನಿಂದೋ ಚಟರ್ಜಿ ಸೇರಿದಂತೆ ಅನೇಕ ದಿಗ್ಗಜರ ಜೊತೆಗೆ ಪಖಾವಾಜ್ ನುಡಿಸಿದ ಅಗ್ಗಳಿಕೆ ಅವರದು. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತವಲ್ಲದೆ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳಿಗೂ ಸಂಗೀತ ಸಂಯೋಜನೆ, ನುಡಿಸಾಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೈಚಳಕ ತೋರಿದ ಅದ್ಭುತ ಕಲಾವಿದರಿವರು.

ದ್ರುಪದ ಶೈಲಿಯ ಗಾಯನಕ್ಕೆ ಹೇಳಿಮಾಡಿಸಿದ ಪಕ್ಕವಾದ್ಯ ಪಖಾವಾಜ್. ತಬಲಾ ಮುಂಚೂಣಿಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಪಖಾವಾಜ್ ವಾದ್ಯ ತೆರೆಮರೆಗೆ ಸರಿಯಿತು. ಆದರೂ ಭವಾನಿಶಂಕರ್ ಅವರು

ಈ ವಾದ್ಯವನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಬೆಳೆಸುವಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದರು. ಹಲವು ಶಿಷ್ಯಂದಿರನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡಿ ಪಖಾವಾಜ್ ಅನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಹಿನಿಯಲ್ಲೇ ಉಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆಂದೇ ಮೀಸಲಿದ್ದ 'ಇನ್‌ಸಿಂಕ್' ಟೀವಿ ಚಾನಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಇವರ ಹಲವಾರು ವಾದನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಪ್ರಸಾರವಾಗಿವೆ.

ಪಖಾವಾಜ್ ವಾದ್ಯವನ್ನು ಅವರು ಧ್ಯಾನ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ (meditation music) ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಸಂಗೀತ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಭಾರೀ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅವರು 'ಮೆಡಿಟೇಷನ್ ಆಫ್ ಮ್ಯೂಸಿಕ್' ಎಂಬ ಆಲ್ಬಂ ಅನ್ನು ಹೊರತಂದರು. ಈ ಆಲ್ಬಂ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಸಂಗೀತಪ್ರಿಯರನ್ನು ಸೆಳೆದಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ 'ಪಹಾಡಿ ಫೋಕ್, ಜೋಡ್ ಜಾಲಾ, ರಾಗ್ ದುರ್ಗಾ 4 ಬೀಟ್ಸ್, ಆಲಾಪ್ ಇನ್ ರೂಪಕ್ ಮುಂತಾದ ರೆಕಾರ್ಡಿಂಗ್‌ಗಳು ಇಂದೂ ನಾದಪ್ರಿಯರ ಮನತಣಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಪಖಾವಾಜ್ ನುಡಿಸುವಾಗ ಅದು ತೀನ್‌ತಾಲ್ ಆಗಿರಲಿ, ಪಂಚಮ್ ಸವಾರಿ, ರೂಪಕ್ ತಾಲ್ ಆಗಿರಲಿ, ಆಯಾ ತಾಳದ ಬೋಲ್‌ಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ರೇಲಾ ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಭವಾನಿ ಶಂಕರ್ ನುಡಿಸಾಣಿಕೆ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

2004ರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸಂಗೀತ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗೂ ಭಾಜನರಾದ ಈ 'ಪಖಾವಾಜ್ ಸಾಮ್ರಾಟ್' ಈಚೆಗೆ (ಡಿ. 30) ನಾದಲೋಕ ಬಿಟ್ಟು ಅಗಲಿದರೂ ಅವರ ಪಖಾವಾಜ್ ನಾದದ ಕಂಪು ಸಂಗೀತಪ್ರಿಯರಲ್ಲಿ ಸದಾ ಹಸಿರು.

ಪಖಾವಾಜ್ ಅವನದ್ದ ವಾದ್ಯಗಳ ಸಾಲಿಗೆ ಸೇರಿದ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಾದ್ಯ. ಇದರ ನಾದ ತಬಲಾದಂತೆಯೇ ಆದರೂ ವಾದನ ಕ್ರಮ ಮಾತ್ರ ಭಿನ್ನ. ಮೃದಂಗವನ್ನೇ ಹೋಲುವ ವಾದ್ಯ ಇದಾದರೂ ಪಖಾವಾಜ್ ಅನ್ನು ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಸಂಗೀತದಲ್ಲೇ ಬಳಸುವುದು ರೂಢಿ. ಕಥಕ್ ನೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ ಪಖಾವಾಜ್ ಬೇಕೇ ಬೇಕು.

ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ: feedback@sudha.co.in